

מורא שמים כמורא בשר ודם

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד ב
וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה? אמר להם: אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי - אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני - אין מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון - אף על פי כן הייתי בוכה; ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי - כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - איסורו איסור עולם, ואם ממיתני - מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון; ולא עוד, אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנום, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי - ולא אבכה? אמרו לו: רבינו, ברכנו! אמר להם: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? - אמר להם: ולואי! תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר: שלא יראני אדם. בשעת פטירתו, אמר להם: פנו כלים מפני הטומאה, והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא.

פרי צדיק דברים פרשת שופטים

[ו] בתיקונים (הקדמה ד"ה דרגא תמינאה) בראשית ירא בשת וכו' ומאן דלית ביה בושת אנפין אוקמוה מארי מתניתין בודאי שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני והפוך בשת ותשכח שבת והיינו בראשית ירא שבת וכו'. נראה דעיקר דרשתו הוא בראשית ירא בשת רק שבהיפך אתון בשת הוא שבת. והענין דבגמרא (נדרים כ' א) דרש הפסוק (שמות כ', י"ז) בעבור תהיה יראתו על פניכם זה הבושה לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביא לידי יראת חטא.

והוא למשל כמו מורא בשר ודם דאיתא (ברכות כ"ה ב) תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם כי מתבייש ממנו. כן כשיצייר האדם לעצמו שמלך מלכי המלכים הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו אף שאינו רואה זאת לנגד עיניו ממש אבל כשמצייר זה באמונה שמאמין שמלך מלכי המלכים הקב"ה עומד עליו מיד יגיע אליו היראה והכנעה מפחד ה' יתברך ובושתו ממנו תמיד (הג"ה ריש אורח חיים) וזהו ירא בושת. ועל זה הועיל מעמד הר סיני שנאמר שם בעבור תהיה יראתו על פניכם שכל אחד מישראל מאמין שמלך מלכי המלכים הקב"ה עומד עליו ויוכל לצייר זאת כאילו רואה בחוש כמו מורא בשר ודם כג"ל. וזה שאמרו במשנה (אבות ה', כ') ובושת פנים לגן עדן דאם רק יש לו בושת פנים כבר הוא מזומן לגן עדן שבטח יהיה לו היראה מפני פחד ה' ולא יחטא.

רות פרק ב

(יד) נִיִּאֲמַר לָהּ בְּעֵז לַעֲתָהּ הָאֵלֵךְ גִּ' שִׁי הֵלֵם וְאֲכַלְתָּ מִן הַלֶּחֶם וְשִׁבַּלְתָּ פֶתַח בַּחֲמִץ וּמִשֶּׁבַע מִצַּד הַקּוֹצְרִים וַיִּצְבֹּט לָהּ קְלִי וְתֵאֱכַל וְתִשְׁבַּע וְתֵאֱמַר:

ילקוט שמעוני רות רמז תרד

אמר רבי יצחק בא הכתוב לומר כשאדם עושה מצוה יעשה בלב שלם, אילו היה יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם בכתפו היה מטעינו ומוליכו אצל אביו אילו היה יודע אהרן שהכתוב מכתבו וראך ושמח בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא, אילו היה יודע בועז שהכתוב מכתבו ויצבט לה קלי עגלים פטומות היה מאכילה, רבי כהן ורבי יהושע דסיכנין בשם רבי יהושע בן לוי לשעבר אדם עושה מצוה נביא כותבה, ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה, אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב. ותאכל ותשבוע ותותר, אמר רבי יצחק כתיב צדיק אוכל לשובע גפשו זו רות המואבית, וא"כ שמעת מינה תרי או שרתה ברכה בידיו של צדיק או במעיה של צדקת, אבל ממה דכתיב ותאכל ותשבוע ותותר נראים הדברים שהברכה שרתה במעיה של צדקת:

שו"ת עונג יום טוב הקדמה

והנה גדר המלך תנן בהוריות (דף י') איזהו נשיא זה מלך שנא' מכל מצות ד"א שאין על גביו אלא ד' אלקיו. אבל אם המלך מתיירא מבר"ד אינו בגדר מלך. וכן אמר בירושלמי שם כל ימיו שברח דוד מפני אבשלום אלו הי' חטא הי' מתכפר בכשבה ובשעירה כהדיוט ולא בשעיר כמלך שהרי הי' עליו מורא בר"ד. הרי אף שנמשח בשמן המשחה והי' מלך רבות בשנים. מ"מ כיון שהי' עליו מורא בר"ד אין לו דין מלך. וזה שאמרה אביגיל לדוד שאין לנבל דין מיתה כמורד במלכות מפני שעדיין לא יצא טבעו של דוד בעולם ולא נתחזקה מלכותו שלא יהא עליו מורא בר"ד כדאיתא במגילה (דף י"ד) וזה הי' תשובתו של שאול כי יראתי את העם ואשמע בקולם היינו שלא החזיק בתוקף כח מלכותו שלא יהא עליו מורא בשר ודם. וממילא אין לו דין מלך. וכיון שאין לו דין מלך הי' יכול לשמוע בקולם ליקח השלל כי נתבטלה מצות מחיית עמלק אז מחמת שבטל כח מלכותו שהוא המביא למצות מחיית עמלק.